
СЕДМИЦА -3- В СИТУАЦИЯ КОРОНА ВИРУС: Какво значи това за работещия човек?

На 22 март 2020 Народното събрание прие Закон за извънредното положение и мерки за справяне с кризата.

Ситуацията на наложена социална дистанция и карантина променя начина на работа и на живот, затварят се предприятия, расте опасността от безработица.

Въпросите за трудовите и социалните ни права днес са по-остри от всякога.

По въпросите, свързани със някои от важните в този момент обезщетения ние Ви предлагаме коментара на нашия експерт по социално осигурителни въпроси г-жа Христина Митрева.

ОБЕЗЩЕТЕНИЕ ЗА БЕЗРАБОТИЦА – КАКВО ТРЯБВА ДА ЗНАМ СЕГА?

Считано от 24 март т.г. подаването на документи, свързани с отпускане и изплащане на паричните обезщетения за безработица на хартиен носител, ще се извършва в дирекциите „Бюро по труда“ (ДБТ). В НОИ ще се приемат само документи, подадени по електронен път с квалифициран електронен подпис или с персонален идентификационен код (ПИК), издаден от Националния осигурителен институт.

Подадените на хартиен носител в ДБТ документи, заедно с приложенията към тях, ще бъдат изпращани в териториалните подразделения на НОИ от съответното ДБТ чрез Системата за електронен обмен на съобщения (СЕОС) или чрез Системата за сигурно електронно връчване (ССЕВ) в края на всеки работен ден, но не по-късно от 3 дни от приемането им.

За периода на въведеното от 13 март 2020 г. извънредно положение, но за не повече от 3 месеца, НОИ ще превежда 60 на сто от размера на осигурителния доход за месец януари 2020 г., за осигурени лица. Работодателите, които ще имат право на помощта, предстои да се определят с акт на Министерския съвет.

Средствата се превеждат по банков път на съответния осигурител в срок до 5 работни дни въз основа на предоставена от Агенцията по заетостта писмена информация. Средствата са за сметка на фонд „Безработица“ на държавното обществено осигуряване.

ОБЕЗЩЕТЕНИЯ ЗА БЕЗРАБОТИЦА ПО ЕВРОПЕЙСКИ РЕГЛАМЕНТИ

Какво да направите в случай на безработица, когато сте работили в повече от една държава от ЕС, Исландия, Лихтенщайн, Норвегия или Швейцария?

В контекста на високите равнища на безработица разпоредбите за координиране на обезщетенията за безработица са от особена важност.

Общи правила

Сумиране: Ако загубите работата си, институцията в държавата, в която подавате искане за **обезщетение за безработица**, е задължена да вземе предвид периодите на осигуряване или трудова заетост, завършени съгласно законодателството на всяка друга държава-членка, доколкото това е необходимо за установяване на правото на обезщетение.

Съгласно новите правила относно координацията **се вземат предвид също така периодите, завършени от самостоятелно заетите лица**. Можете да поискате документ „U1“ , удостоверяващ вашите периоди на осигуряване или трудова заетост, от институцията на държавата, в която сте работили.

! Важно е да се знае, че за разлика от други обезщетения, в сектора на безработицата принципът на сумиране се прилага само когато сте завършили последния/най-скорошния период на осигуряване в държавата-членка, в която подавате искане за обезщетение. С други думи, трябва да поискате обезщетение за безработица в последната държава, в която сте работили (освен в случая на погранични работници, за които се прилагат специални правила).

Приложимо законодателство:

Обикновено държавата-членка, в която работите, отговаря за отпускането на обезщетения за безработица в съответствие с принципа, че за вас се прилага законодателството на държавата, в която работите. Имате право на обезщетения за безработица **при същите условия като тези за гражданите** на държавата, която ви изплаща обезщетенията. За погранични работници и за други трансгранични работници, които са запазили своето място на пребиваване в държава-членка, различна от държавата, в която работят, се прилагат специални разпоредби.

Изчисляване на обезщетенията: Ако размерът на обезщетението за безработица зависи от вашата предишна заплата или професионален доход, се вземат предвид само заплатите или професионалният доход, които сте получавали в последната държава, в която сте работили. Ако **членовете на вашето семейство пребивават** в друга държава-членка, а размерът на вашето обезщетение за безработица се повишава съобразно броя на членовете на вашето семейство, те ще бъдат взети предвид като пребиваващи в държавата, която изплаща обезщетенията.

! Важно:

Коя държава-членка отговаря за отпускането на обезщетения за болест, пенсии, семейни обезщетения и др., ако получавам обезщетения за безработица от моята държава на пребиваване?

Както по отношение на вашите обезщетения за безработица, така и по отношение на други въпроси на социалната сигурност за вас се прилага **законодателството на държавата на пребиваване**.

Частично безработно лице

В случай на частична или периодична безработица, държавата-членка, в която работите, отговаря за отпускането на обезщетенията за безработица, независимо от вашата държава на пребиваване.

Лица, търсещи работа в друга държава-членка

Ако желаете да търсите работа в държава, различна от държавата, в която получавате обезщетения за безработица, при определени условия вие можете да прехвърлите тези обезщетения за ограничен период от време. За тази цел:

➤Трябва да сте на разположение на службите по заетостта на държавата, която изплаща обезщетенията ви за безработица, за срок от най-малко четири сед-мици след като сте загубили работата си. Службите по заетостта обаче могат да ви разрешат да напуснете преди изтичането на този период. Основната идея е първо да изчерпите всички възможности за намиране на нова работа в тази държава преди да насочите своето търсене към други държави;

➤Институцията, в която сте регистрирани като търсещо работа лице, ще ви предостави документ „U2“, който ви позволява да прехвърлите обезщетенията за безработица;

➤До седем дни след отпътуването трябва да се регистрирате в службите по заетостта на държавата, в която търсите работа. Трябва да изпълнявате задълженията и да спазвате процедурите за контрол, организирани от службите по заетостта в тази държава;

➤В този случай ще имате право да получавате вашите обезщетения за безработица за период от три месеца от датата, на която сте престанали да бъдете на разположение на службите по заетостта на държавата, която сте напуснали. Компетентната служба или институция на тази държава може да удължи този срок най-много до шест месеца;

➤Ако не успеете да си намерите нова работа, трябва да се върнете преди изтичането на срока. Ако се върнете по-късно без изричното разрешение на службата по заетостта на държавата, която изплаща вашите обезщетения, ще загубите всичките оставащи ви права на обезщетение.

! Важно: Много безработни лица губят своите права на обезщетение, тъй като не са запознати с тези условия. Те напускат последната държава на заетост, без да са се регистрирали в нейните служби по заетостта, регистрират се твърде късно в службите по заетостта на държавата, в която търсят работа, или се връщат след изтичането на срока за прехвърляне на обезщетения. Поради това, преди да напуснете страната, вие трябва да се свържете с институцията по заетостта, отговаряща за изплащането на вашите обезщетения за безработица, за да научите повече за своите права и задължения.

Най-често задавани въпроси, свързани с обезщетенията за безработица по Европейски регламенти

Как се изчисляват обезщетенията за безработица, ако човек е работил в повече от една държава от ЕС, Исландия, Лихтенщайн, Норвегия или Швейцария?

Обезщетенията за безработица се изчисляват и изплащат само **от една страна**, която решава, съгласно собственото си законодателство кой и при какви условия има право на обезщетение за безработица, в какъв размер ще ги получава и за какъв период от време. Правото на ЕС гарантира, че: Вие ще имате право на обезщетение за безработица при същите условия като гражданите на страната, която Ви изплаща обезщетения. По принцип това е **последната страна**, в която сте работили (освен ако

не живеете в друга страна) и институциите трябва да вземат предвид периодите на осигуряване или заетост в други страни, ако това е необходимо, за да получите право на обезщетения.

Какъв преносим документ ми е нужен, за да получавам обезщетенията си за безработица, докато си търся работа в друга страна от ЕС (преносим документ U2)?

Преносимият документ U2 е разрешението, което Ви е нужно, за да прехвърлите Вашите обезщетения за безработица. Можете да го получите в националната служба по заетост на страната, в която сте останали без работа, и трябва да го изпратите на националната служба по заетост на страната, в която искате да си търсите работа. Този преносим документ съответства на предишния формуляр E303.

Какъв преносим документ ми е нужен за удостоверяване на периоди на осигуряване в други страни, за да кандидатствам за обезщетение за безработица (преносим документ U1)?

Преносимият документ U1 удостоверява периодите Ви на осигуряване в друга държава от ЕС, които ще бъдат взети предвид при изчисляване на обезщетенията Ви за безработица. Можете да го получите в националната служба по заетост на последната страна/последните страни, където сте работили, и трябва да го изпратите на националната служба по заетост на страната, в която ще кандидатствате за обезщетение. Този преносим документ съответства на предишния формуляр E301.

Какво ще стане, ако претърпя злополука, докато си търся работа в чужбина? Здравната ми застраховка ще бъде ли в сила?

Ако получавате обезщетение за безработица от страната, в която сте станали безработен, здравната Ви застраховка ще бъде валидна в другите държави от ЕС. Вие и Вашето семейство ще имате право на лечение, но ще трябва да покажете Вашата Европейска здравноосигурителна карта. Ако все още нямате такава, можете да кандидатствате за издаването ѝ пред Националната здравноосигурителна каса.

Коя страна е отговорна за предоставянето на обезщетения за болест, пенсии, семейни обезщетения и др., ако получавам обезщетения за безработица в моята страна?

Ако се върнете във Вашата страна (страната на пребиваване) след като сте работили в чужбина, и тази страна Ви плаща обезщетения за безработица, тя ще бъде отговорна и за останалите Ви права в сферата на социалната сигурност. Дори ако сте били осигурявани в друга държава от ЕС, Исландия, Лихтенщайн, Норвегия или Швейцария по време на последния период, в който сте работили, страната, която Ви плаща обезщетение за безработица, става компетентна в случая.

Какво ще стане, ако се върна в страната, която ми плаща обезщетение за безработица преди края на периода, посочен от службата по заетостта?

Ако се върнете в страната, която Ви плаща обезщетения, в рамките на периода, посочен от службата по заетостта във Вашия преносим документ U2, можете да продължите да получавате обезщетенията за безработица, които са Ви били предоставени.

Също така можете да решите да отидете в друга страна, за да потърсите работа там и да продължите да получавате обезщетения при условие, че целият Ви престой в чужбина не

надхвърля 3 месеца (може да бъде удължен от Вашата институция до 6 месеца).

Мога ли да продължа да получавам обезщетение за безработица, когато се върна в страната, която плаща обезщетенията ми?

Ако се върнете в страната, която Ви плаща обезщетения, в рамките на периода, посочен от службата по заетостта във Вашия преносим документ U2, можете да продължите да получавате обезщетенията за безработица, които са Ви били предоставени. Ако се върнете след изтичането на уговорения период, можете да изгубите правото си на тези обезщетения.

Какви условия трябва да изпълня, за да получавам обезщетение за безработица в друга страна от ЕС, Исландия, Лихтенщайн, Норвегия или Швейцария?

Трябва да сте на разположение на службите по заетостта в страната, която Ви плаща обезщетения, в срок от поне четири седмици след като сте останал без работа.

Трябва да кандидатствате за издаване на преносим документ U2 от Националния осигурителен институт. Този документ ще Ви позволи да се регистрирате в служба по заетостта в чужбина. За повече информация вижте „Процедури”.

В срок от седем дни от Вашето заминаване трябва да се регистрирате в службите по заетостта на страната, в която искате да си търсите работа. Тогава ще трябва да се съобразявате със задълженията и процедурите за контрол, установени от службите по заетостта там.

Ако не можете да си намерите работа, трябва да се върнете преди изтичането на периода, посочен във Вашия преносим документ U2. Ако се върнете по-късно без изричното разрешение на службите по заетостта на страната, която Ви плаща обезщетения, ще изгубите оставащите обезщетения.

Колко дълго мога да получавам обезщетение за безработица в друга страна от ЕС, Исландия, Лихтенщайн, Норвегия или Швейцария?

При известни условия (вижте по-долу) можете да получавате обезщетение за безработица в продължение на три месеца, считано от датата, от която не сте на разположение на службите по заетостта на страната, която Ви плаща обезщетенията. Компетентната служба или институция на тази страна може да удължи този срок максимум до шест месеца.

За да бъдете сигурни, че няма да изгубите обезщетенията за безработица, трябва да кандидатствате за удължаване на срока преди изтичането на първите три месеца. Националните власти не са задължени да удължат срока. Решението им ще се основава на оценка на обстоятелствата във Вашия случай.

Мога ли да си търся работа в друга страна от ЕС, Исландия, Лихтенщайн, Норвегия или Швейцария и да продължа да получавам обезщетение за безработица?

Ако искате да си търсите работа в страна, различна от тази, която Ви плаща обезщетение за безработица, можете да прехвърлите или „експортирате“ тези обезщетения за ограничен период от време (вижте условията по-долу).

Как да разбера коя е страната на пребиваване в моя случай?

Вашата страна на пребиваване е мястото, където живеете обикновено, с други думи там, където се намира центърът на интереси на Вашите дейности.

Предоставен е списък с критерии, за да бъде по-лесно на институциите за социална сигурност да преценят коя страна трябва да се счита за място на пребиваване във Вашия случай. Сред тях са: продължителността на Вашия престой на територията на страните, за които става въпрос; семейното Ви положение и връзки; жилищното Ви положение и доколко постоянно е то; мястото, където развивате професионалната или нестопанската си дейност; характеристиките на Вашата професионална дейност; къде пребивавате за целите на данъчното облагане; ако сте студенти - какъв е източникът на Вашите доходи. Във всеки случай решението за това коя страна да бъде считана за място на пребиваване във Вашия случай ще бъде взето от институциите за социална сигурност, а не от вас.

Живея постоянно в страна, различна от тази, в която работя, като се връщам в дома си по-рядко от веднъж седмично. Как да поискам обезщетение за безработица?

Ако живеете в държава от ЕС, различна от тази, в която работите, и се връщате там по-рядко от веднъж седмично (т.е. Вие не сте пограничен работник), имате две възможности: можете да се регистрирате в службите по заетостта и да поискате обезщетение за безработица в последната страна, в която сте работили, или можете да се върнете във Вашата страна, за да търсите работа и да получавате обезщетение за безработица там.

Във всеки случай изчисляването на обезщетенията Ви за безработица се основава на трудовия доход, който сте получили на последното Ви работно място в страната, в която сте работили.

Освен това имате и възможност първо да се регистрирате и да поискате обезщетение в последната страна, в която сте работили, а след това да се върнете в страната, в която пребивавате, като прехвърлите обезщетенията си за безработица (вижте по-долу).

Как мога да удостоверя периоди на заетост или осигуряване в друга държава от ЕС, Исландия, Лихтенщайн, Норвегия или Швейцария?

Можете да поискате от институциите на страните, в които сте работили, преносим документ U1. Този преносим документ ще позволи на институцията, която обработва Вашето заявление, да вземе предвид периоди на осигуряване и заетост в други страни. За повече информация вижте „Процедури”.

Ако не изпратите този документ на институцията, обработваща Вашето заявление, тя ще получи нужната информация от другите страни по електронен път.

Какво означава, ако получа преносим документ U3?

Преносимият документ U3 е предупреждение от приемащата институция в страната, в която си търсите работа. Това означава, че тази институция е предупредила институцията в страната, която плаща обезщетенията Ви за безработица, че Вашето положение се е променило и че тези промени трябва да бъдат взети под внимание с оглед на преразглеждане на плащането на Вашето обезщетение.

Преносимият документ U3 се изпраща като предупреждение, че Вашите обезщетения могат да бъдат намалени или спрени в резултат на обмена на информация между институциите. Ако получите преносим документ U3, трябва да се свържете с институция във Вашата страна, за да проверите дали положението Ви се е променило. За повече информация вижте „Процедури”.

Пенсионните права – какво да направим, ако сме придобили право на пенсиониране през този период?

Националният осигурителен институт ще преизчисли по служебен ред личните трудови пенсии на около 258 000 работещи пенсионери, които имат придобит осигурителен стаж след 31 декември 2018 г.

Причината е, че Законът за мерките и действията по време на извънредното положение бе обнародван в "Държавен вестник".

Преизчисляването ще се извърши: считано от 1 април 2020 г.; само с осигурителен стаж, придобит след пенсионирането, съответно - след последното преизчисляване на пенсията; съобразно осигурителните данни, постъпили от осигурителите и самоосигуряващите се лица, включително и за месец март 2020 г., които следва да постъпят в информационната система/регистрите на Националния осигурителен институт (НОИ) най-рано в края на април 2020 г.

Обработката ще се осъществява поетапно при спазване на установения в **Кодекса за социално осигуряване 4-месечен срок.**

За извършеното преизчисляване **НОИ ще постанови разпореждания, които ще бъдат изпратени на пенсионерите с препоръчана поща с обратна разписка**, а също така ще бъдат достъпни чрез електронната услуга „Справка за издадени пенсионни разпореждания по ЕГН и ПИК“ на сайта на института от 1 юни 2020 г. Пенсиите на пенсионерите, които са подали заявления за служебно преизчисляване на пенсията им през 2019 г. (91 129 лица), както и тези, които са поискали такова преизчисляване в периода от началото на 2020 г. до въвеждане на извънредното положение на 13 март (56 591 лица) т.г. ще бъдат преизчислявани, съгласно заявеното от лицата, тоест от първо число на месеца, следващ месеца на подаване на заявлението в съответната година.

С оглед на това, пенсионерите трябва да имат предвид, че **от 24 март 2020 г. в приемните на НОИ няма да бъдат приемани заявления на хартиен носител за преизчисляване на пенсията с осигурителен стаж и/или осигурителен доход, придобити след пенсионирането (заявления образци УП-26 и УП-26.1).**

Според новия закон **експертните решения на ТЕЛК и НЕЛК за определяне на трайно намалена работоспособност/вид и степен на увреждане, при които срокът на инвалидност изтича по време на действие на закона, ще бъдат с продължено действие до два месеца след отмяната на извънредното положение.**

Във връзка с това, **НОИ ще измени служебно срока на отпуснатите на съответните лица инвалидни пенсии и добавки за чужда помощ** съобразно продълженото действие на експертните решения.
